

Datum 2025-11-24

Sammanställda anteckningar från Jordbruksverkets dialog 2 om planen för restaurering av natur med fokus på jordbruksekosystem

Detta är en sammanställning av de synpunkter som deltagande organisationer lämnade i samband med Jordbruksverkets dialog om förslaget till plan för restaurering av natur som genomfördes den 11 november 2025.

Sammanställningen är utförd av AI med en lätt redigering.

Syftet med dialogmötet den 11 november var:

- Att berörda aktörer bidrar till att förbättra förslaget till plan för att restaurera natur
- Att dialogen bidrar till förtroende och engagemang för att genomföra naturrestaureringsförordningen

Dialogen genomfördes som gruppsamtal med ett inledande pass om förutsättningsskapande åtgärder och därefter på förhand valbara pass om åtgärdsförslagen för ämnesområdena:

- Åkermark
- Ängs- och betesmark
- Organogena jordar och våtmarker
- Vattendrag, svämplan och övergödning

Huvudfrågorna för dialogmötet den 11 november var:

- Är det någon åtgärd som du saknar? Vilken?
- Hur kan åtgärdsförslagen utvecklas eller förbättras för att vi ska nå målen?
- Vilka är de viktigaste konsekvenserna av de åtgärder som presenteras? Positiva såväl som negativa?

Gruppsamtalen genomfördes gruppvis med upp till 10 deltagare per ämnesområde.

Synpunkterna på åtgärdsförslagen är sammanställda per ämnesområde.

Jordbruksverket vill understryka att detta är de deltagande organisationernas synpunkter och att Jordbruksverket kommer att beakta dessa synpunkter när vi tar fram planen för restaurering av natur.

Som komplement till dialogmötet har Jordbruksverket och de andra medverkande myndigheterna haft en webbenkät under perioden 20 oktober till 18 november. Webbformuläret har varit utformat så att det i möjligaste mån har gett samma möjligheter att lämna synpunkter som att delta i dialogmötet. Redovisning av synpunkterna på åtgärdsförslagen kommer att redovisas separat.

Förutsättningsskapande åtgärder

Samverkan och delaktighet

Deltagarna pekade på ett tydligt behov av en strukturerad samverkansprocess på landskaps- och regional nivå där både jordbrukare, kommuner, kraftbolag, golfbanor, civilsamhälle och övriga markägare får en röst. Många efterfrågade en fast koordinatör eller åtgärdssamordnare som får följa upp förslagen genom hela implementeringsfasen. Samverkan måste fortsätta framöver under processen, samt förankras i konkreta samverkansavtal och tydliga ansvarsområden.

- En landskapsbaserad samverkansmodell med bred aktörsbas.
- Struktur för fortsatt delaktighet i implementeringen av planen efterfrågades.
- Fler aktörer – kommuner, ideella föreningar, golfbanor, kraftledningar och välgångar – behöver integreras i implementeringen.

Finansiering och ekonomiska incitament

Det var en enhetlig oro för att finansieringsvägarna är oklara. Deltagarna vill ha tydliga källor till medel (CAP, nationella medel, naturkrediter, privata partnerskap). Det lyftes en farhåga om allt för mycket NRF-åtgärder finansieras av CAP blir det mindre pengar över till produktionsstöd inom CAP. Detta menar man måste synliggöras och problematiseras i planen.

- Specificera finansieringskällor (naturkrediter, EU medel, privata).
- Klara, förutsägbara ekonomiska incitament.
- Stöd för små- och mellanstora gårdar (här finns också annat argument om att gynna alla typer av storlekar på gårdar) och för jordbruk med djur som utför restaurering.

Kunskapsunderlag och verktyg

Många uttryckte att det saknas praktiska verktyg, handlingsplaner och pedagogiska material för både markägare och rådgivare. En nationell kunskapsplattform efterfrågades där erfarenheter, bästa praxis, tekniska guider och utbildningsunderlag kan delas. Deltagarna pekade på vikten av riktade informationsinsatser både mellan myndigheter och mot allmänheten samt på kapacitetsbyggande kring CAP-åtgärder.

- Utbildningspaket för jordbruksskolor och för konsumenter om hur jordbruket kan bidra till biologisk mångfald.
- Specifika verktyg för fåbodbruk, skogsbruk och andra icke-traditionella markanvändare.

Lagstiftning, regler och tillstånd

Deltagarna pekade på bristande klarhet kring hur kraven och regler enligt förordningen (t.ex. icke-försämring, biotopskydd) har hanterats i de föreslagna åtgärderna. Det efterfrågades:

- Klargör tolkningarna av biotopskydd och avskogningsförordningen.
- Tydliggör vilka delar av lagstiftningen som påverkas och hur man hanterar målkonflikter.
- Enklare och tydligare regelverk för restaureringsprojekt efterfrågades.

Geografisk fördelning och målstyrning

Det framkom en stark önskan om konkreta arealmål per län och kommun samt en riskbedömning som visar hur åtgärder kan påverka jordbruket i olika regioner. En särskild oro gällde att åtgärder kan leda till att mark i norra Sverige tas ur produktion, vilket skulle hota jordbruket i skogs- och fjällområden. Deltagarna vill ha stöd för diversifiering, småskaligt jordbruk och traditionella verksamheter som fäbodbruk, samt att bevara jordbruk i norra Sverige.

- Specificerade arealmål per område.
- Riskanalys för att undvika oönskad markförlust i norra Sverige.
- Undvik att stöd bara gynnar stora slättområden.

Koppling till gemensam jordbrukspolitik (CAP)

Flera kommenterade att sambandet mellan de föreslagna åtgärderna och den pågående CAP-2027-reformen är otydligt. Deltagarna vill ha en transparent beskrivning av hur naturrestaureringsstöd kan integreras utan att minska produktionsstöd.

Konsument- och marknadsperspektiv

Det noterades att konsumenter och marknaden saknar insyn i hur deras val kan stödja restaureringsmål. Det efterfrågades:

- Ökade kommunikations-, marknadsförings- och märkningsinsatser som visar hur produkter bidrar till biologisk mångfald.
- Kampanjer som uppmuntrar hållbara inköp och ger incitament för jordbrukare att delta i restaureringsprojekt.

Föreslagna förbättringar och nästa steg

Sammanfattningsvis vill deltagarna se:

- Konkret ekonomiskt stöd med tydliga ersättningsnivåer.
- En förenklad regleringsprocess.
- En nationell kunskapsplattform och utbildningsmaterial.
- Klara geografiska mål och riskbedömningar.
- En tydlig koppling till CAP-2028.

- Större medvetenhet och incitament för konsumenter för att gynna förordningens mål.

Gruppsamtal ämnesområde Åkermark

Ersättningar och långsiktighet

Ersättningsnivåer, ekonomiska incitament och långsiktighet var ett viktigt tema. Många menade att åtgärderna inte får bli kortsiktiga, små eller ekonomiskt oattraktiva. Åtgärdssystem behöver ge förutsättningar för långsiktigt engagemang i skötsel och landskapsförändringar.

- Behov av tillräckliga och realistiska ersättningsnivåer.
- Långsiktiga avtal och stödsystem är nödvändiga för att åtgärder ska genomföras.
- Ekonomiska styrmedel är viktigt — ”morötter” framför krav uppskattas av många.
- Osäkerhet kring finansiering riskerar att begränsa genomförandet av flera åtgärder.

Administration och regelbörda

Återkommande kritik lyftes mot dagens administrativa komplexitet. Både befintliga stöd och nya förslag riskerar att bli för tunga, vilket gör att även engagerade aktörer avstår. Det finns en bred önskan om att ansökningsprocesser och skötselkrav ska förenklas och moderniseras.

- Stödsystem upplevs som krångliga, tidskrävande och svåröverskådliga.
- Modern teknik (satellit, appbaserad rapportering) bör användas för att förenkla.

Behov av tydliga riktlinjer och platsanpassning

Många grupper efterlyste tydligare vägledning för vilken åtgärd som passar var — särskilt skillnaden mellan slättbygd, mosaiklandskap och andra typer av odlingsmiljöer. En generell åtgärdslista upplevdes otillräcklig utan konkreta landskapsanpassade rekommendationer.

- Behov av tydliga definitioner av landskapstyper (slätt, mosaik, skogsnära).
- Efterfrågan på platsanpassade rekommendationer för åtgärder.
- ”En åtgärd passar inte alla” — krav på flexibilitet och lokala variationer.

Småbiotoper och landskapselement – skötsel och utveckling

Småbiotoper och landskapselement är centrala för att stärka biodiversiteten. Det fanns bred samsyn om att både nya och befintliga småbiotoper behöver skötas bättre, och att ekonomiska incitament är nödvändiga.

- Stöd för skötsel av befintliga småbiotoper efterfrågas.

- Landskapselement som bryn, åkerholmar och småtor bedöms viktiga att stärka.
- Behov av långsiktig skötsel, inte bara anläggning.
- Åtgärder bör kunna införas även hos fler markägare än lantbrukare (t.ex. golfbanor, infrastrukturmark).

Anpassad vallodling och träda

Förslagen om senarelagd vallskörd väckte stort engagemang och delvis oro. Flera grupper lyfte behovet av att sådana åtgärder måste vara frivilliga, flexibla och starkt platsspecifika. Samtidigt fanns ett tydligt stöd för att utveckla en palett av åtgärder som kan gynna vadarfåglar och pollinatörer. En ökad generell trädesareal riskerar att hamna i konflikt med livsmedelsproduktion. Däremot finns stort stöd för riktade inslag: ängsvallar, mosaikmiljöer och restaurering av igenvuxna åkrar — förutsatt att systemet hanterar omställningsperioder.

- Sen vallskörd kan gynna arter, men innebär risk för fodervärdesförluster.
- Åtgärden måste vara frivillig, inte tvingande.
- Behov av flera olika vallrelaterade åtgärdsalternativ, inte endast senareläggning.
- Flexibilitet efter lokala förhållanden och klimatvariationer är avgörande.
- Generell ökning av träda upplevs gå direkt emot andra mål om att öka produktionen.
- Däremot stöd för riktade zoner och mosaik, där effekten är störst.
- Stort behov av stöd under omställning för att restaurera igenvuxna ytor.
- Åtgärder för ängsvallar ses som lovande och med god potential.

Pollinatörer, vägkanter och invasiva arter (IAS)

Det fanns mycket bred samsyn om att vägkanter och infrastrukturens gräsmarker spelar en stor roll för pollinatörer. Samtidigt är bristen på resurser för skötsel och bekämpning av invasiva arter en gemensam utmaning. Behovet av samordning, uppdrag och villkorade stöd lyftes av flera grupper.

- Större fokus på vägkanter och andra infrastrukturgräsmarker behövs.
- Bekämpning av invasiva arter lyftes som en återkommande angelägen fråga.
- Behov av tydligare uppdrag och resurser till ansvariga aktörer.
- Åtgärder bör vara flexibla och stödda av rådgivning.

Vikten av att integrera fler aktörer och hela landskapet

Behovet av att bredda perspektivet från enbart jordbruksföretag till att inkludera fler aktörer i odlingslandskapet lyftes. Flera aktörstyper uttryckte vilja och kapacitet att bidra om rätt stöd och incitament finns.

- Åtgärder bör omfatta hela landskapet, inte bara åkermark.
- Golfbanor, infrastrukturförvaltare och andra markägare vill bidra.

- Viktigt att systemet inte exkluderar större aktörer eller snedvrider konkurrensen.

Gruppsamtal ämnesområde Ängs- och betesmark

Stöd för djur och djurhållning

Uttalandena pekar på behov av investeringsstöd för naturbetande djur – både kött- och mjölkdjur, men också getter och hästar. Flera kommentarer pekar på specifika stödformer:

- Utforma ersättningar så att de riktas åt en mångfald av djur, inklusive lantraser.
- Skapa ett stutbidrag för att göra det lönsamt att stuta tjurar.
- Lägg in stöd för rovdjursavvisande stängsel och verka för att virtuella stängsel ska kunna tillåtas för fler djurslag.
- Ettåriga stöd vs femåriga stöd diskuterades och det finns för och nackdelar med båda.
- Ligghallskravet efterfrågades för utan det skulle det ge en mer flexibel djurhållning.
- Stöd och rådgivning för rotationsbete, ”strip-bete”.
- Fäbodan är ju ett UNESCO-kulturarv och det måste lyftas och ageras utifrån.

Administrativa och praktiska hinder

Många kommentarer handlar om problematik kring återbetalnings- och kontrollkrav. Det uttrycks att ”lantbrukare blir avskräckta av återbetalningsskyldighet och kontroller.” Flera föreslår en förenklad ansökningsprocess, och mer service-inriktade kontroller.

- Förenkla ansökningsprocessen: enstegs ansökan för varje gård
- Skapa tydliga uppföljnings- och rapporteringsrutiner (t.ex. via lokala åtgärdssamordnare).
- Ersättningarna kan utformas resultatbaserat snarare än strikt efterlevnad av detaljerade villkor.
- Undvik att skapa en ökad komplexitet i stöden och sträva efter tydlighet.

Samverkan och kunskapsöverföring

- Inrätta lokala åtgärdssamordnare som kan koordinera aktörer, stöd, rådgivning och kontroll.
- Utveckla gårdsskötselplaner som kopplar ihop stöd, miljöersättning och produktionsmål.
- Stärka utbildning och information till lantbrukare (t.ex. om strip-bete, rotationsbete, virtuella stängsel).

Specifika mark- och livsmiljötyper

Deltagarna såg att den nationella planen tydligt behöver definiera och prioritera specifika mark- och livsmiljötyper, så att de får rätt ersättning, tekniskt stöd (t.ex. stängsel) och enklare administrativa villkor. Detta ska både säkra återskapande samt möjliggöra hållbart betesbruk på marginaliserade men biologiskt värdefulla markområden.

Politiska och finansiella aspekter

- Utred hur CAP-medel kan kompletteras med nationella medel utan att belasta budgeten oproportionerligt.
- Placera planen i sammanhang med landsbygdsutveckling samt beredskap för att motivera satsningar.

Konsekvenser

- Risken för ökade kostnader och administrativ börda.
- Potentiella inskränkningar för jordbrukare vid artskydd.
- Ökade transportsträckor för slakt.
- Risk för överbelastning av resurser för kontroller.
- Fler betesdjur, förbättrad biologisk mångfald, återställning av kulturarv.

Gruppsamtal Ämnesområde Organogena jordar och våtmarker

Stöd- och ersättningssystem

Synpunkterna visar en tydlig efterfrågan på enklare och mer förutsägbara stöd. Deltagarna vill ha helt finansierade paket, möjlighet till förhandsutbetalning och stöd till lokala samverkansprojekt. Det framkommer också ett behov av att koppla ihop flera stödmekanismer så att markägaren får ett attraktivt incitament att satsa på återvätnings.

- Förenklad ansökningsprocess med full finansiering och förskottsutbetalning
- Stöd till landskaps- och avrinningsbaserade samverkansinitiativ
- Möjlighet att samordna nationella, privata och sektorsspecifika stöd
- Tillräckliga ersättningsnivåer för att göra åtgärder ekonomiskt lönsamma

Regelverk och juridik

Deltagarna pekar på onödigt krångliga tillståndprocesser och efterlyser tydligare rättigheter för markägare. Bland annat föreslås mer effektiva juridiska möjligheter att hantera dräneringsanläggningar när flera intressen berörs, samt ett mer transparent regelverk som minskar osäkerheten vid åtgärder.

- Förenklade tillstånd och kortare handläggningstid
- Klara spelregler som skyddar markägares rättigheter

Samverkan och styrning

Det finns ett starkt behov av bättre samordning på både landskaps- och avrinningsområdesnivå. En central koordinator med mandat att göra avvägningar efterfrågades, liksom ett utnyttjande av befintliga strukturer (länsstyrelser, vattenråd, branschorganisationer). Kunskapsutbyte med andra länder och sektorer lyftes också fram.

- En samordnare/koordineringsfunktion med mandat för avvägningar
- Användning av befintliga organ (länsstyrelser, vattenråd, branschorganisationer)
- Kunskapsutbyte med grannländer och mellan sektorer (energi, jordbruk, naturskydd)

Vetenskap, kartläggning och verktyg

Deltagarna efterfrågar bättre dataunderlag för prioritering. GIS-baserad kartläggning av organogena jordar, våtmarker och vattenflöden föreslås, liksom längre forskningshorisonter och regelbunden uppföljning av åtgärders effekt.

- GIS-modell för prioritering av åtgärder för organogena jordar och våtmarker
- Långsiktig forskning och uppföljning av återvätningens effekter
- Miljökonsekvensbedömning med bedömning av klimateffekter och risker med invasiva arter

Ekosystemtjänster och biologisk mångfald

Många såg värdet i multifunktionella våtmarker som kan leverera både biodiversitet, vattenrening och foder för betesdjur. Permanenta gräsytor och vall nämndes som möjliga vinterfoderkällor. Risker såsom ökad myggaktivitet vid verksamheter och boende behöver beaktas i planeringen.

- Multifunktionella våtmarker som kombinerar biodiversitet, kolbindning och foderproduktion
- Permanent gräsmarker/ vall för betesdjur och vinterfoder
- Åtgärder för att minska negativa bieffekter som mygg och konflikter med annan markanvändning

Praktiska och operativa frågor

Det är viktigt att tydligt definiera vilka marktyper som lämpar sig för återvätning och vilka som bör hållas i produktion. Deltagarna betonade också behovet av att fastställa en tydlig tidsplan med prioriteringsordning för åtgärderna.

- Klargör vilka marktyper som är lämpliga för återvätning
- Undvik stora koldioxidutsläpp vid grävning/ transport av jord vid anläggning av våtmark
- Tidsplan med tydlig prioriteringsordning för de mest effektiva insatserna

Gruppsamtal ämnesområde Vattendrag, svämplan och övergödning

Samverkan och styrning

Deltagarna efterfrågar ett tydligt samverkansforum på avrinningsområdesnivå, en flexibel och riskbaserad samrådsmodell för dikesrensning samt tydlig ansvars- och kostnadsfördelning. Vidare vill de ha hänsyn till kulturhistoriska värden och möjlighet till privat finansiering/ naturkrediter samt tids- och säsonganpassat underhåll.

- Skapa en gemensam plattform för markägare, kommun, länsstyrelse och berörda intressenter.
- Kommunal rollen – integrera kommuners ansvar för dagvatten, hårdgjorda ytor och lokala vattenbalanser.
- Risk- eller målbaserad prövning istället för obligatoriskt samråd för alla dikesrensningar, särskilt smådiken.
- Förtydliga fördelning av ansvar och kostnader mellan privat, kommunal och statlig nivå.

Klimatanpassning

Deltagarna betonade att alla åtgärder måste planeras på lokal nivå för att klara av de ökade flödena och korttidsregleringen som orsakas av klimatförändringar och den växande vindkraften. Flexibla lösningar som kan anpassas efter varierande nederbördsmonster och torka ansågs nödvändiga för att hålla jordbruket produktivt utan att försämra vattenekosystemen.

- Inkludera konsekvenser av och åtgärder för att hantera korttidsreglering inom vattenkraft i planen.
- Flexibla lösningar behövs för att klara ökade flöden och torka i framtiden.
- Enklare tillståndsprocess för fyllning och tömning av bevattningsdammar, särskilt vid högvatten.
- Anpassade regler per vattendrag utifrån lokala hydrologiska förhållanden – möjlighet att styra dammar för att jämna ut perioder av högvatten och torka.

Ersättningar & incitament

Det framkom ett tydligt behov av att öppna för privat kapital, samt att knyta nya stöd till befintliga program. Ersättningar bör vara konkreta och attraktiva för markägare som avsätter mark till svämplan eller avvattningsåtgärder, så att ekonomiska incitament stödjer både produktion och miljömål.

- Koppling till befintliga stöd (CAP-medel, Greppa-Näringen, Kväveklivet).
- Attraktiva ersättningar med tydliga villkor för markägare som avsätter mark till svämplan eller avvattningsåtgärder.

Multifunktionella svämplan

Det finns starkt stöd för svämplan som kombinerar översvämningsskydd, betes- och fisklek samt biotopvård. För att markägare ska delta krävs attraktiva, flexibla ersättningsmekanismer och nära samordning med befintliga stödprogram samt tydlig kommunal involvering.

- Föreslås säsongsvisa eller frivilliga svämplan snarare än permanenta avsättningar.

Övergödning

För att minska näringsläckage föreslås praktiska verktyg som kantzoner, biotopvård och precisionsgödning. Existerande exempel – Greppa Näringen och Kväveklivet – lyftes fram som beprövade modeller som visar att högre produktion inte automatiskt leder till mer övergödning.

- Preciserad definition av ”handels- och mineralgödsel” efterfrågades.
- Resultatbaserade avgifter kopplade till faktiska näringsutsläpp.